

Indicadors de qualitat per als centres escolars promotors d'activitat física i esportiva

Quality Indicators for Sports and Physical Exercise in Schools

TERESA LLEIXÀ ARRIBAS

Universitat de Barcelona (Espanya)

CARLES GONZÁLEZ ARÉVALO

Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya - Centre de Barcelona (Espanya)

MERITXELL MONGUILLOT HERNANDO

Institut Vall d'Hebron de Barcelona (Espanya)

GABRIEL DAZA SOBRINO

Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya - Centre de Barcelona (Espanya)

MARCELO BRAZ VIEIRA

Universitat de Barcelona (Espanya)

Autora per a la correspondència

Teresa Lleixà Arribas

teresa.lleixa@ub.edu

Resum

Aquest estudi té com a objectiu identificar una sèrie d'indicadors adequats per a l'avaluació dels centres escolars en relació amb l'activitat física i esportiva, a partir d'una llista d'aspectes que, segons l'opinió d'experts en activitat física i esportiva escolar, determinen la qualitat dels centres escolars en relació amb aquest tema. Els instruments utilitzats han estat entrevistes semiestructurades a 3 experts, de reconegut prestigi i experiència contrastada en l'àmbit, i un qüestionari d'escala de valoració, aplicat a 15 responsables i 22 tècnics d'esport escolar de diferents comunitats autònomes. Els resultats mostren una llista de 64 indicadors dels quals s'han prioritzat 19, prevalent els valors obtinguts en el qüestionari en aquesta prioritització. Entre els indicadors més destacats s'assenyalen: "Descripció de la pràctica de l'activitat física com educativa i saludable en el PEC"; "Existència de la figura i funcions de la coordinació"; "Percentatge de tècnics amb formació específica"; "Varietat d'activitats física/esportives més enllà de les realitzades a les classes d'educació física". Els indicadors seleccionats poden aplicar-se com a eines d'autoavaluació o d'avaluació externa.

Paraules clau: esport escolar, activitat física extraescolar, educació física

Abstract

Quality Indicators for Sports and Physical Exercise in Schools

This study aims to identify a set of appropriate indicators for evaluating schools in terms of sports and physical exercise using a list of aspects which, in the opinion of experts in school sports and physical exercise, determine the quality of schools in this field. The instruments used were semi-structured interviews with three experts of recognized standing and proven experience in the field, and a questionnaire rating scale which was administered to 15 school sports directors and 22 coaches from different regions in Spain. The results showed a list of 64 indicators of which 19 were prioritized based on the values obtained in the questionnaire. The most salient indicators included: "Description of physical exercise as educational and healthy in the School's Educational Plan"; "Existence of a sports coordinator and their duties"; "Percentage of sports staff with specific training"; and "Variety of sports and physical exercise in addition to physical education classes". These indicators can be used in self-assessment or external evaluation tools.

Keywords: *sport in schools, extracurricular physical exercise, physical education*

Introducció

La pràctica de l'activitat física i esportiva de nens, nenes i adolescents, així com l'estil de vida lligat a aquesta pràctica vénen molt condicionats per les oportunitats que troben en l'entorn escolar, tant a les classes d'educació física, com en les diferents situacions que van més enllà de l'activitat física curricular (Fraile, 2004; Hernández, & Velázquez, 2007; Martínez Baena, Romero, & Delgado, 2011). D'acord amb aquesta idea, en els últims anys i des de diferents administracions estatals, autonòmiques i locals es promouen mesures per garantir aquestes oportunitats. D'aquesta manera, el Consejo Superior de Deportes llança el Pla A+D (CSD, 2009) i, posteriorment, proposa el Marc nacional de l'activitat física i l'esport en edat escolar (Lleixà & González Arévalo, 2010) amb la intenció d'establir orientacions per a l'ordenació i millora de les activitats físiques i esportives. Aquestes orientacions fan referència a qualsevol mena de pràctica feta als centres escolars, en una concepció holística de l'activitat física escolar. Tanmateix, si analitzem la realitat de les maneres de procedir i els aspectes organitzatius dels centres docents, constatem que les pràctiques extracurriculars no sempre coincideixen amb el que hauria de ser una pràctica educativa, entesa com aquella que facilita el desenvolupament personal, la integració d'hàbits saludables i la participació activa en la societat. Per a això, aquestes pràctiques haurien de ser participatives, no discriminadores, afavoridores de l'autonomia de l'alumnat, tot evitant l'especialització primerenca (Giménez Fuentes-Guerra, 2005; González Pascual, Manrique, & López Pastor, 2012), democràtiques (Fraile, 2004), segures i saludables (Delgado & Tercedor, 2002) susceptibles d'educar en valors (Carranza & Prat, 2005; Gutiérrez, 2004), especialment en valors de responsabilitat personal i social (Escartí, Pascual, & Gutiérrez, 2005; Hellisson, 1995; Sánchez-Alcaraz, 2013).

El Llibre Blanc de l'Esport Escolar (CSD, 2007) ja alertava sobre la crisi dels sistemes tradicionals de promoció esportiva a Europa, originada, en part, per polítiques que afavorien la tecnificació enfront dels posicionaments educatius. Estudis més actuals (CSD, 2009; HBSC, 2006) no són gaire més encoratjadors respecte a la participació dels joves en les activitats esportives, la qual cosa resulta problemàtica, sobretot, quan els beneficis d'índole fisiològica, psicològica, emocional i social propis d'aquesta pràctica estan àmpliament provats.

Un primer pas per invertir aquestes tendències negatives és, sens dubte, tenir clares i definides les finalitats de les activitats físiques i esportives en edat escolar. Endarrere han quedat ja les creences que l'esport escolar és necessari com una bona base de la piràmide que ens conduirà a millors resultats en l'esport d'alt nivell (Kirk & Gorely, 2000). Les finalitats educatives i saludables són, actualment, les que els diferents especialistes en aquest àmbit concorden a atorgar a les activitats físiques i esportives en edat escolar. La consideració de l'esport en edat escolar des d'una perspectiva global i atenent a totes les seves dimensions ha estat reclamada des de diferents estudis, com per exemple, l'enfocament holístic de Maiztegui i Perereda (2000), la concepció de la realitat de l'esport escolar com un sistema de Burriel i Carranza (2000) o la proposta ecològica de Gutiérrez (2004). Un condicionant clau en l'orientació que prenen aquestes activitats recau en els monitors o tècnics esportius. Segons Álamo i Amador (2010), la formació dels monitors escolars és, majoritàriament, de tècnic esportiu de nivell I i aquests, generalment, utilitzen un model tècnic tradicional i orientat a la competició, desvinculat del projecte educatiu del centre. Altres fonts consultades (Álamo & Amador, 2010; Bores, 2005; Carranza & Prat, 2005; CSD, 2007; Delgado Noguera, 2001; Espada, Clemente, Santacruz, & Gallardo, 2013; Fraile, 2004; Nuviala, León, Gálvez & Fernández, 2007; Zabala & Viciano, 2004) indiquen que el perfil desitjable del tècnic o monitor és el d'una persona capaç de: manejar estratègies per afavorir els aprenentatges; gestionar l'aprenentatge de valors; crear un entorn segur i estimulant; treballar en equip amb la resta d'agents implicats; afavorir l'autonomia; implicar-se en iniciatives locals.

La manera d'entendre la competició resulta un altre condicionant a tenir en compte per ser un element inherent a l'esport i per la controvèrsia que ha generat, al llarg dels anys, entre els seus defensors i detractors. D'una banda, trobem aquells autors que posen de manifest que el plantejament de la competició no sempre és compatible amb els plantejaments del currículum (Contreras, 1996) i ho critiquen fortament des de la perspectiva social (Devís, 1996). D'altra banda, estarien els autors que reflexionen sobre el valor educatiu de la competitivitat (Petrus, 1997; Reverté, Mayolas, Adell, & Plaza, 2009) i sobre la competició com a element mitjancer de l'educador (Estrada, 2013; Solar, 1997). Amb tot això, molts autors (Castejón, 2008; Fraile, 2004; Lleixà & González Arévalo, 2010,

entre altres) advoquen per prioritzar altres aspectes abans que els competitiu, sobretot els relacionats amb la participació. Aquests darrers matisen que, ja que la competició forma part integrant d'una majoria d'activitats físiques i esportives, hauria de ser també formativa i incidir en l'esforç, l'autocontrol, la responsabilitat, la superació i l'autoestima. També des d'una perspectiva crítica, Bracht (2000) apunta com un equívoc la contraposició maniqueïsta d'allò lúdic enfront del rendiment, tot assenyalant l'hegemonia de la raó tecnicoinstrumental com el principal problema sobre el qual reflexionar.

En relació amb la salut i el benestar físic, psíquic i social, molts autors han mostrat com la pràctica regular d'activitat físicoesportiva en edat escolar permet obtenir diferents beneficis en aquests àmbits (Balaguer, 2002; CSD, 2009; Martínez-Gómez et al., 2010; Molinero, Martínez, Garatechea, & Márquez, 2010; Paté et al., 2006; Rodríguez Ordax, De Abajo, & Márquez, 2004; Pastor, Gil, Tortosa, & Martínez, 2012; Wold, 1995). Així mateix, nombrosos estudis (Ara et al., 2006; Molinuevo, 2009; Trilla & García, 2004; Trilla & Rios, 2005) apunten la relació entre els hàbits de joves i adolescents i les activitats extraescolars.

D'un temps ençà, en diferents fòrums relacionats amb l'esport escolar (CSD, 2009; DOE, 2010b; Lleixà et al., 2012), es parla de centres promotors de l'activitat física i l'esport (Centres PAFD) com aquells que ofereixen les màximes oportunitats per a la pràctica esportiva educativa i saludable. Encara que aquestes oportunitats comprenen tant les pràctiques curriculars com extracurriculars, sovint, les diferències entre els centres vénen marcades per les pràctiques extra-curriculars que estan menys reglades. D'acord amb aquest concepte, diferents comunitats autònomes han definit criteris per atorgar subvencions a centres que promouen l'activitat física i esportiva –Catalunya, (DOGC, 2011), Extremadura (DOE, 2010a), Navarra (BÀS, 2011) i València (DOCV, 2011)–. El present article constitueix part d'una investigació dirigida a analitzar els aspectes que influeixen en l'activitat física i esportiva en edat escolar perquè sigui realment formativa i saludable, amb la intenció de crear un marc de referència per a administracions i centres escolars. Es pretén doncs, identificar i categoritzar els indicadors de qualitat per a l'activitat física i esportiva dels centres escolars de primària i secundària. Per a això s'estableixen dos objectius concrets: 1) llistar una sèrie

d'aspectes que, segons l'opinió d'experts en activitat física i esportiva escolar, determinen la qualitat dels centres escolars amb relació a aquest tema; 2) seleccionar una sèrie d'indicadors adequats per avaluar la qualitat dels centres escolars en relació amb l'activitat física i esportiva escolar.

Podem trobar publicacions que estableixen els elements de qualitat de l'activitat física i l'esport escolar (CSD, 2009; Nuviala, Tamayo, Fernández, Pérez-Turpin, & Nuviala, 2011), el que és nou d'aquest treball consisteix a presentar-los en forma d'indicadors que puguin ser quantificats, o bé determinada la seva presència o absència, de manera que es puguin dissenyar accions susceptibles de millorar-los.

Material i mètode

En aquesta investigació es va aplicar una metodologia qualitativa, basada en l'anàlisi de contingut de les entrevistes a experts de l'àmbit de l'activitat física i esportiva en edat escolar i en una posterior prioritització, per part dels investigadors, dels indicadors obtinguts a partir de les unitats de significat de les entrevistes. Aquesta prioritització es va recolzar en un instrument quantitatiu que va demanar l'opinió de professionals de l'àmbit. La recerca es fonamenta metodològicament en el model seguit per l'estratègia Naos (estratègia per a la nutrició, activitat física i prevenció de l'obesitat) (Ballesteros et al., 2011). El disseny va seguir l'estructura semblant a investigacions que cerquen obtenir variables rellevants a partir de l'anàlisi de contingut d'entrevistes a persones que tenen coneixement sobre un determinat tema (Escudero, Balagué, & García-Mas, 2003).

Participants

Els participants en les entrevistes, considerats com a experts van ser: *a)* el coordinador del grup de treball d'esport en edat escolar del Pla A+D; *b)* un responsable esportiu d'una comunitat autònoma; *c)* un responsable de programes esportius en edat escolar en l'àmbit de l'empresa privada. En la selecció dels participants es va tenir en compte que fossin persones de reconegut prestigi i experiència contrastada, en l'àmbit de l'activitat física i esportiva. Per complir amb els requisits d'ètica en la investigació, les persones entrevistades van donar la seva conformitat per a la publicació de dades que poguessin identificar-les.

Per a la valoració per jutges professionals de l'àmbit es va utilitzar una mostra intencional, no probabilística, el valor de la qual era el fet que incloïa responsables de l'esport escolar i una mostra de tècnics/monitors esportius del conjunt de comunitats autònomes de l'estat espanyol. L'instrument de valoració es va enviar a 38 responsables de l'esport en edat escolar i a 24 tècnics/monitors, de les 17 comunitats autònomes i de les 2 ciutats autònomes. Finalment, el total de respostes obtingudes va ser de 15 responsables i 22 tècnics d'esport escolar.

Instruments

Els instruments utilitzats són entrevistes semiestructurades i un qüestionari d'escala de valoració. Les tres entrevistes es van ajustar al format: semiestructurada, cara a cara, no estandarditzada. És un tipus d'entrevista que permet una conversa fluida amb una persona experta, basant-se en una guia flexible. Les entrevistes van ser analitzades amb el suport del programari d'anàlisi qualitativa QSR NVivo, versió 8.0.

L'instrument de valoració de jutges es va construir a partir de l'anàlisi de contingut de les entrevistes i es va aplicar mitjançant la plataforma online <http://www.jotform.com/>, que va permetre que cadascun dels jutges atorgués un determinat valor, en una escala de 0 a 10, a cadascun dels indicadors, en funció de la importància estimada.

Procediment

El procediment utilitzat per establir el sistema d'indicadors va seguir una estructura jeràrquica de dimensions, criteris i indicadors. D'aquesta manera, l'equip investigador va seleccionar les dimensions a partir de la revisió de la literatura. A continuació, les entrevistes van permetre determinar els criteris, entesos com a enunciats que expressen el desitjable de les actuacions de qualitat, i els indicadors que permeten mesurar el grau de presència del criteri. Finalment, la valoració per a jutges va permetre estimar la importància que l'equip d'avaluadors atorgava a cadascun dels indicadors i, d'aquesta manera, prioritzar-los.

Les dimensions a partir de les quals es van dissenyar les preguntes de les entrevistes van ser les següents: D I: Organització i gestió de les accions i les activitats; D II: Recursos humans per a la realització les activitats; D III: Oferta esportiva; D IV: Participació; D V: Equipament esportiu

i material; D VI: Recursos econòmics; D VII: Estratègies per a l'adquisició d'hàbits saludables.

L'anàlisi de contingut de les entrevistes va permetre establir un llistat de criteris –unitats textuais que indiquen el desitjable de les actuacions de qualitat– que van ser redactats en forma d'indicadors pels membres de l'equip investigador. Amb aquests indicadors es va dissenyar un instrument d'avaluació que permetia valorar la importància atorgada a cada indicador. Aquest instrument va ser enviat a responsables de la gestió esportiva en edat escolar de diferents comunitats autònomes de l'estat espanyol, a qui es va demanar el contacte dels tècnics/monitors que també van formar part de l'equip de jutges.

Un cop realitzada la valoració pels jutges, es va generar una taula de freqüències per cadascun dels indicadors, es va dur a terme una depuració de dades, i es van eliminar els valors que hi havia fora dels possibles. Finalment el grup investigador, tenint en compte la importància atorgada a cada dimensió i el nombre d'indicadors de cada dimensió, així com l'avaluació dels jutges, va elaborar, per consens, una llista de 19 indicadors considerats com els més rellevants i que podrien constituir la base d'un instrument d'avaluació per als centres.

Els criteris –alguns basats en l'estratègia Naos (Ballesteros et al., 2011)– que es van tenir en compte en aquest debat de consens van ser els següents:

- Utilitat. Que siguin susceptibles d'accions per a la seva millora.
- Factibilitat. Que es puguin obtenir dades per quantificar-los o bé determinar la seva presència o absència.
- Coherència conceptual amb la dimensió.
- Senzillesa en la seva formulació.
- Importància atorgada pels experts
  - Nombre d'indicadors de cada dimensió (entrevistes).
  - Valors obtinguts en el qüestionari (mitjana i desviació típica).

Resultats

Les entrevistes van ser codificades, en primer lloc, mitjançant una codificació general a partir de les dimensions de la investigació i, a continuació, mitjançant una codificació analítica per unitats textuais. A partir de les unitats textuais, considerades com a criteris, l'equip investigador va elaborar una llista que es reproduïx a la *taula 1* i que els jutges experts van valorar.

Dimensió	Indicador	Mitjana (DT)
Organització i gestió de les accions i les activitats	1. Descripció de la pràctica de l'activitat física com educativa i saludable en el PEC.	8 (1,2)
	2. Descripció de la pràctica de l'activitat física com educativa i saludable en altres documents escolars.	7,7 (1,5)
	3. Existència de la figura i funcions de la coordinació.	8,2 (1,4)
	4. Assignació de la coordinació a un membre de la comunitat escolar.	7,4 (2,2)
	5. Reconeixement d'una dedicació horària per a la planificació, execució i control de les activitats esportives.	7,3 (2,5)
	6. Titulació específica en l'àrea de coneixement de l'activitat física i la salut de la persona que exerceixi la coordinació.	7,6 (1,8)
	7. Elaboració per part de la coordinació d'una memòria al final de les activitats que haurà de ser inclosa en la memòria anual de centre.	7,6 (1,9)
	8. Existència del Projecte esportiu de centre.	7,8 (2,1)
	9. Estructura formal del document.	7,2 (1,9)
	10. Inclusió del Projecte esportiu de centre en el Projecte educatiu de centre.	7,7 (2,1)
	11. Participació de l'alumnat en el disseny i seguiment del Projecte esportiu de centre.	6,6 (2,2)
	12. Revisió anual del Projecte esportiu de centre.	7,7 (1,9)
	13. Quantificació d'accions explícites per fomentar la pràctica.	7,4 (1,8)
	14. Diversitat de grups als que va adreçada la promoció (famílies, alumnes, etc.).	7,3 (1,7)
	15. Quantificació d'accions per fidelitzar els participants.	7,4 (1,6)
	16. Quantificació d'acords formals de col·laboració amb altres centres.	7,2 (1,7)
	17. Quantificació d'activitats comunes amb altres centres.	7,1 (1,6)
	18. Intercanvi d'informació mitjançant eina 2.0 amb altres entitats.	6,6 (2)
Recursos humans per a la realització de les activitats	19. Percentatge de tècnics per participant en les activitats.	7 (1,2)
	20. Percentatge de tècnics amb formació específica.	7,4 (1,3)
	21. Existència de programes de suport per a la formació de tècnics.	7 (2,2)
	22. Percentatge de tècnics que participen en programes de la formació.	6,9 (2,1)
	23. Existència de persones que col·laboren o ajuden a l'organització i desenvolupament de les activitats.	7,5 (1,6)
Oferta esportiva	24. Quantificació de les activitats ofertes al llarg del curs.	7,5 (1,6)
	25. Percentatge d'alumnat participant en les activitats.	7,7 (1,7)
	26. Varietat d'activitats física/esportives més enllà de les realitzades a les classes d'educació física.	7,8 (1,7)
	27. Quantificació d'activitats contínues (mínim 1 trimestre).	7,4 (1,7)
	28. Quantificació d'activitats puntuals/espòriques.	6,8 (1,8)
	29. Quantificació d'activitats de diferents tipologies.	7,5 (1,7)
	30. Existència de connexió de les activitats amb l'entorn.	7,6 (1,7)
	31. Oferta d'activitats en les diferents franges horàries (migdia, tarda, cap de setmana, acolliment matinal).	7,3 (1,9)
	Participació	32. Quantificació total de participants en les activitats físicoesportives en horari no lectiu.
33. Percentatge de participants respecte al nombre total de l'alumnat matriculat al centre.		7,6 (1,3)
34. Quantificació total de participants en competicions oficials.		6,1 (2,2)
35. Quantificació d'equips en competicions oficials.		6,1 (2,4)
36. Percentatge de participació femenina respecte a la quantitat d'alumnes matriculades al centre.		7,1 (2,2)
37. Percentatge de participants amb necessitats específiques respecte a l'alumnat matriculat al centre amb aquesta característica.		6,9 (2,6)
Equipament esportiu i material		38. Quantificació d'espais esportius per cada 100 alumnes.
	39. Superfície d'espais esportius per cada 100 alumnes.	6,5 (1,5)
	40. Quantificació de pistes poliesportives cobertes per cada 100 alumnes.	6,1 (2)
	41. Superfície de pistes poliesportives cobertes per cada 100 alumnes.	6 (1,9)
	42. Nombre d'instal·lacions/espais diferents utilitzats.	6,7 (1,8)
	43. Bon estat de les instal·lacions.	7,1 (1,9)
	44. Nombre d'hores de disponibilitat setmanal del total dels espais.	7,3 (1,6)
	45. Nombre d'hores de disponibilitat en cap de setmana del total dels espais.	7,3 (1,8)
	46. Existència de condicions d'ús i normes de seguretat.	7,3 (1,7)
	47. Exposició pública de condicions d'ús i normes de seguretat.	7 (1,8)
	48. Accions de difusió de les condicions d'ús i normes de seguretat cap als escolars.	7,2 (1,7)

Taula 1. Indicadors resultants de l'anàlisi de contingut de les entrevistes i la seva valoració per part dels jutges

Dimensió	Indicador	Mitjana (DT)
Recursos econòmics	49. Existència d'un pressupost.	7,6 (1,9)
	50. Revisió anual del pressupost.	7,4 (2,2)
	51. Grau de compliment del pressupost.	7,7 (1,9)
	52. Realització d'accions per a l'obtenció d'ingressos i subvencions.	7,6 (2)
Estratègies per a l'adquisició d'hàbits saludables	53. Existència d'un òrgan encarregat de centralitzar les estratègies per a adquisició d'hàbits saludables.	6,8 (2,1)
	54. Quantificació d'activitats específiques anuals per fomentar l'adquisició d'hàbits saludables.	7 (1,9)
	55. Existència de mitjans informatius (blog, web, tríptics, etc.) sobre el foment d'hàbits saludables.	6,7 (2,1)
	56. Quantificació d'accions de col·laboració d'institucions o entitats externes per fomentar l'adquisició d'hàbits saludables.	7,1 (1,9)
	57. Realització d'accions de promoció de la pràctica d'activitat física recomanable (mínim 60 min/dia).	7,3 (2,1)
	58. Percentatge de places d'aparcament de bicicleta respecte al nombre d'alumnes matriculats al centre.	5,7 (2,6)
	59. Realització d'accions d'avaluació dels hàbits esportius i de pràctica física de l'alumnat del centre.	7 (2,3)
	60. Quantificació de projectes didàctics per a l'adquisició d'hàbits nutricionals més enllà de les assignatures.	6,6 (2)
	61. Equilibri i variació dels menús escolars.	7,1 (2,4)
	62. Existència de màquines expenedores d'aliments i begudes (MEAB) que compleixin les recomanacions nutricionals establertes.	5,3 (3,2)
	63. Existència d'un pla de prevenció.	6,7 (2,3)
	64. Nombre de projectes didàctics per a l'adquisició d'hàbits higiènics més enllà de les assignatures.	6,3 (2,3)

Taula 1. (Continuació). *Indicadors resultants de l'anàlisi de contingut de les entrevistes i la seva valoració per part dels jutges*

La identificació dels indicadors més rellevants, realitzada per l'equip investigador, que podrien constituir la base d'un instrument d'avaluació per als centres docent es presenta a la *taula 2*.

Discussió i conclusions

Com a resposta al primer objectiu s'han pogut identificar 64 ítems que segons l'opinió d'experts en activitat física i esportiva escolar, determinen la qualitat dels centres escolars en relació amb aquest tema. Si tenim en compte el nombre d'ítems per a dimensió i les puntuacions obtingudes, a través del qüestionari de valoració de la importància de cada ítem, observem que *l'organització i gestió de les accions i de les activitats* és considerada com la dimensió més determinant. Els ítems més valorats d'aquesta dimensió, *Descripció de la pràctica de l'activitat física com educativa i saludable en el PEC* i *Existència de la figura i funcions de la coordinació*, coincideixen amb la idea abonada per diversos autors que en els últims temps han abordat el tema del projecte esportiu escolar (CSD, 2009; Lleixà et al., 2012; Macazaga, 2006;

Ortuzar, 2006; Sergio, 2011). Tanmateix, aconseguir que el PEC tingui en consideració les activitats esportives és una tasca no sempre aconseguida a les escoles, tal com expressa Carranza (2004, pàg. 199) "la recomanació insistent de què el projecte educatiu de centre ha de contemplar, reconèixer i potenciar les activitats extraescolars esportives tan sols es dona en algunes escoles concertades o privades i en comptadíssimes escoles públiques".

Un altre aspecte que apareix com a clau en els resultats són els *equips humans per a la realització de les activitats*, destacant l'indicador *Percentatge de tècnics amb formació específica*. Entre les publicacions que reivindiquen la formació dels tècnics, González i Campos (2010) assenyalen que la intervenció didàctica sembla més adequada quan aquests últims posseeixen titulacions superiors d'activitat física i esports. No obstant això, aquest fet presenta una certa controvèrsia, com plantegen Álamo i Amador (2010) quan assenyalen que els contractes professionals a què poden accedir aquests tècnics, quant a dedicació i remuneracions, no corresponen al perfil de titulat universitari, sinó al de joves entre 18 i 25 anys.

Dimensió	Indicador
Organització i gestió de les accions i les activitats	1. Descripció de la pràctica de l'activitat física com educativa i saludable en el Projecte educatiu de centre. 2. Existència de la figura i funcions de la coordinació. 3. Existència del Projecte esportiu de centre. 4. Quantificació d'accions explícites per fomentar la pràctica.
Recursos humans per a la realització les activitats	5. Percentatge de tècnics amb formació específica. 6. Existència de programes de suport per a la formació de tècnics. 7. Existència de persones que col·laboren o ajuden a l'organització i desenvolupament de les activitats.
Oferta esportiva	8. Quantificació de les activitats ofertes al llarg del curs. 9. Varietat d'activitats físicoesportives més enllà de les realitzades a les classes d'educació física. 10. Existència de connexió de les activitats amb l'entorn.
Participació	11. Percentatge de participants respecte al nombre total de l'alumnat matriculat al centre. 12. Percentatge de participació femenina respecte a la quantitat d'alumnes matriculades al centre. 13. Percentatge de participants amb necessitats específiques respecte a l'alumnat matriculat al centre amb aquesta característica.
Equipament esportiu i material	14. Quantificació d'espais esportius per cada 100 alumnes. 15. Existència de condicions d'ús i normes de seguretat.
Recursos econòmics	16. Existència d'un pressupost. 17. Realització d'accions per a l'obtenció d'ingressos i subvencions.
Estratègies per a l'adquisició d'hàbits saludables	18. Quantificació d'activitats específiques anuals per fomentar l'adquisició d'hàbits saludables. 19. Quantificació d'accions de col·laboració d'institucions o entitats externes per fomentar l'adquisició d'hàbits saludables.

Taula 2. Indicadors seleccionats com a base d'un instrument d'avaluació per als centres docents

Respecte a l'*oferta esportiva*, es fa incidència en la varietat com a criteri, sent l'indicador *Varietat d'activitats físicoesportives més enllà de les realitzades a les classes d'educació física* el millor valorat. Des que, fa ja gairebé dues dècades, Ruiz Pérez (1995, pàg. 77) es preguntés “Què significa realment variar els contextos de pràctica?”, aquest concepte s'ha anat consolidant com a crucial per incrementar la participació. Amb aquesta finalitat, Castejón (2008) proposa “incentivar des dels organismes, la varietat esportiva, en comptes de disminuir a un nombre reduït d'esports practicat (p. 168)”. Els nens i nenes podran trobar en la diversificació el seu millor aliat per consolidar hàbits de pràctica permanents.

Amb relació a la participació s'observa que els indicadors que prevalen són els que assenyalen la participació de les activitats en general, més que la participació en competicions oficials. Això no hauria de sorprendre'ns, si entenem que tal com indiquen Chelladurai i Chang (2000) els serveis esportius han d'adaptar-se a les necessitats i interessos de la població a qui van dirigits, sent les competicions oficials objecte d'interès de només una part de la població escolar.

La disponibilitat d'espais per a la pràctica és un altre indicador facilitador. La tipologia, l'horari i la capacitat han de ser adequats a la pràctica. L'entorn ha de ser atractiu i les condicions d'ús i seguretat han d'estar explicitades. La seguretat dels espais resulta un tema destacat, en la línia d'allò que s'ha expressat per Latorre et al. (2012) quan afirmen que la seguretat en l'esport escolar ve garantida per l'estat de conservació, per la qualitat de les instal·lacions, i de la seva normalització, així com per un component actiu, en referència a la competència docent en el control de riscos i a la prudència dels esportistes. Així mateix, el grau de compliment del pressupost apareix també com a indicador reconegut. La necessitat del pressupost apareix com a requisit entre els autors que realitzen propostes sobre el Projecte esportiu de centre (Lleixà et al., 2012; Sergio, 2011). Finalment, d'acord amb els criteris de l'última dimensió, cal tenir en compte estratègies específiques per a la difusió d'hàbits i estils de vida saludables més enllà dels propis de la pràctica de l'activitat física: nutricionals, d'higiene i preventius. Aquests criteris, no obstant això, no han estat considerats com

els més determinants, en els resultats de l'estimació de la importància dels indicadors.

Com a resposta al segon objectiu, s'han seleccionat 19 indicadors com apropiats per avaluar la qualitat dels centres escolars en relació amb l'activitat física i esportiva. Aquesta avaluació hauria de poder realitzar-se tant des de les administracions com des dels centres en forma d'autoavaluació. La selecció d'indicadors constitueix una primera fase del que podria ser un registre, a semblança dels proposats per l'estratègia Naos (Ballesteros et al., 2011), en els quals constés: Denominació; Definició; Com es quantifica; Puntuació màxima; Font d'on s'obté. Atès que entre els criteris de selecció dels indicadors es va tenir en compte la utilitat, en el sentit que fossin susceptibles d'accions per a la seva millora, entenem que aquest procés avaluatiu hauria de servir per millorar la pràctica de l'activitat física i esportiva en edat escolar.

Agraïments

Aquest treball va obtenir finançament del Consell Superior d'Esports (CSD) en la convocatòria d'ajuts a universitats, públiques i privades, entitats públiques i entitats sense afany de lucre per a la realització de projectes d'investigació, estudis, organització d'actes científics i publicacions periòdiques en àrees d'interès esportiu per a l'any 2012. Referència 010/UPB10/12.

Conflicte d'interessos

Els autors declaren no tenir cap conflicte d'interessos.

Referències

Álamo, J. M., & Amador, F. (2010). El entrenador y la organización del deporte escolar. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, 32(1), 93-105.

Ara, I., Vicente-Rodríguez, G., Pérez-Gómez, J., Jiménez-Ramírez, J., Serrano-Sánchez, J. A., Dorado, C., & Calbet, J. A. (2006). Influence of extracurricular sport activities on body composition and physical fitness in boys: a 3-year longitudinal study. *International Journal of Obesity*, 30(7), 1062-1071. doi:10.1038/sj.ijo.0803303

Balaguer, I. (2002). *Estilos de Vida en la adolescencia*. València: Promolibro.

Ballesteros, J. M., Pérez, N., Quiles, J., Echeverría, P., Castelli, C., Muñoz, J., ... Lizalde, E. (2011). *Evaluación y seguimiento de la Estrategia Naos: conjunto mínimo de indicadores*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad.

BON. (2011). *Orden Foral 106/2011*, de 25 de març.

Bores, N. J. (2005). *La formación de los educadores de la Actividades Físico-Deportivas Extraescolares*. Palencia: Patronato Municipal de Deportes.

Bracht, V. (2000). Esporte na escola e esporte de rendimento. *Revista Movimento*, 6(12), XIV-XXIV.

Burriel, J. C., & Carranza, M. (2000). El sistema deportivo en edad escolar. *Aula de innovación educativa* (91), 14-19.

Carranza, M. (2004). Debate sobre algunos tópicos del deporte escolar en España. A A. Fraile (Ed.), *El deporte escolar en el siglo XXI: Análisis y debate desde una perspectiva europea* (pàg. 199-201). Barcelona: Graó.

Carranza, M., & Prat, M. (2005). La educación en valores en la formación de los responsables del deporte en edad escolar: una propuesta "on line". *Aula de Innovación Educativa* (146), 51-56.

Castejón, J. (2008). Deporte escolar y competición. A A. I. Hernández Rodríguez, L. F. Martínez Muñoz & C. Águila (Eds.), *El deporte escolar en la sociedad contemporánea* (pàg. 159-177). Almería: Universidad de Almería.

Contreras, O. (1996). El deporte educativo (I). Algunas controversias sobre el carácter educativo del deporte. *Revista de Educación Física: renovar la teoría y la práctica* (61), 5-8.

CSD (Consell Superior d'Esports). (2007). *Libro Blanco del Deporte Escolar*. Madrid: Consejo Superior de Deportes, 2007.

CSD (Consell Superior d'Esports). (2009). *Plan Integral para la actividad física y el deporte*. Madrid: Consejo Superior de Deportes.

Chelladurai, P., & Chang, K. (2000). Targets and Standards of Quality in Sports Services. *Sport management Review*, 3(1), 1-22. doi:10.1016/S1441-3523(00)70077-5

Delgado, M., & Tercedor, P. (2002). *Estrategias de intervención en educación para la salud desde la Educación Física*. Barcelona: INDE.

Delgado Noguera, M. A. (2001). El papel del entrenador en el deporte durante la edad escolar. *Deporte y Actividad Física para todos* (2), 63-78.

Devís, J. (1996). *Educación física, deporte y currículum*. Madrid: Visor.

DOCV (2001). Resolució de 2 de novembre de 2011.

DOE (2010a). Orden de 16 de novembre de 2009. DOE 18.01.2010.

DOE (2010b). Resolució de 27 d'abril de 2010, de la Consellera, per la qual es constitueix la Xarxa Extremeña de Centres Promotors de l'Activitat Físicoesportiva.

DOGC (2011); Resolució PRE/ 2057/2011, de 2 d'agost. (DOGC núm. 5951, de 29.8.2011).

Escartí, A., Pascual, C., & Gutiérrez, M. (2005). *Responsabilidad personal y social a través de la educación física y el deporte*. Barcelona: Graó.

Escudero, J. T., Balagué, G., & García-Mas, A. (2002). Estudio del conocimiento de variables psicológicas en entrenadores de baloncesto mediante una aproximación metodológica cualitativa. *Revista de Psicología del Deporte*, 11(1), 111-122.

Espada, M., Clemente, A. L., Santacruz, J. A., & Gallardo, J. M. (2013). L'ensenyament de l'esport escolar en Educació Secundària segons la formació inicial del professorat (112), 72-81.

Estrada, J. (2013). La competición deportiva en las clases de Educación Física de la etapa primaria: su tratamiento como medio educativo. A J. Castejón, J. Giménez, F. Jiménez, & V. López Ros, *Investigaciones en formación deportiva* (pàg. 473-492). Sevilla: Wanceulen.

Fraile, A. (Ed.) (2004). *El deporte escolar en el siglo XXI: Análisis y debate desde una perspectiva europea*. Barcelona: Graó.

Giménez Fuentes-Guerra, F. J. (2005). ¿Se puede educar a través del deporte? A F. J. Giménez Fuentes-Guerra, P. Sáenz-López, & M. Díaz (Coords.), *Educación a través del deporte* (pàg. 85-97). Huelva: Universidad de Huelva.

González, M. D., & Campos, A. (2010) La intervención didáctica del docente del deporte escolar, según su formación inicial. *Revista de Psicodidáctica*, 15(1), 101-120.

González Pascual, M., Manrique, J. C., & López Pastor, V. (2012). Valoración del primer curso de implantación de un programa

- municipal integral de deporte escolar. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación* (21), 14-18.
- Gutiérrez, M. (2004). El valor del deporte en la educación integral del ser humano. *Revista de Educación* (335), 105-126.
- HBSC. (2006). *Desarrollo adolescente y salud en España*. Resumen del estudio Health Behaviour in School Aged Children. [Versió del Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad] Recuperat de http://www.msps.es/profesionales/saludPublica/prevPromocion/promocion/saludJovenes/docs/Divulgativo_completo_HBSC2006.pdf
- Hellison, D. (1995). *Teaching Responsibility Through Physical Activity and Sport*. Champaign, Illinois: Human Kinetic.
- Hernández, J. L., & Velázquez, R. (2007). *La Educación Física, los estilos de vida y los adolescentes: cómo son, cómo se ven, qué saben y qué opinan*. Barcelona: Graó.
- Kirk, D., & Gorely, T. (2000). Challenging Thinking About the Relationship Between School Physical Education and Sport Performance. *European Physical Education Review*, 6(2), 119-134. doi:10.1177/1356336X000062002
- Latorre, P. A., Mejía, J. A., Gallego, M., Muñoz, A., Santos, M., A., & Adell, M. (2012). Analysis of safety for the sports facilities of Jaén provincial sport games. *Journal of Sport and Health Research*, 4(1), 57-66.
- Lleixà, T., & González Arévalo, C. (2010). *Proyecto Marco Nacional de la Actividad Física y el Deporte en edad escolar*. Madrid: Consejo Superior de Deporte (CSD).
- Lleixà, T., González, C., Camacho, M.ª J., Valles, T., Ferro, S., Blasco, ... Rodríguez, M. (2012). El centro escolar promotor de la actividad física y el deporte. Orientaciones para la elaboración del proyecto deportivo de centro. Madrid: Consejo Superior de Deportes. Recuperat de https://sede.educacion.gob.es/publiventa/descarga.action?f_codigo_agc=15407_19
- Macazaga, A. (2006). Análisis del deporte escolar. Problemáticas y propuestas de solución. *Ikastaria* (15), 215-224.
- Maiztegui, C., & Pereda, V. (2000). Relación ocio, educación y Ocio deportivo: un modelo de deporte escolar. A C. Maiztegui & V. Pereda (Eds.), *Ocio y Deporte Escolar* (pàg. 219-239). Bilbao: Universidad de Deusto.
- Martínez-Gómez, D., Ruiz, J. R., Ortega, F. B., Veiga, O. L., Moliner-Urdiales, D., Mauro, ... HELENA Study Group. (2010). Recommended levels of physical activity to avoid an excess of body fat in European adolescents: the HELENA Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 39(3), 203-11. doi: 10.1016/j.amepre.2010
- Martínez Baena, A. C., Romero, C., & Delgado, M. (2011). Profesorado y padres ante la promoción de la actividad física del centro escolar. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*, 11(42), 310-327.
- Ortuzar, I. (2006). Deporte escolar y proyecto educativo de centro. *Ikastaria* (15), 81-88.
- Molinero, O., Martínez, R., Garatachea, N., & Márquez, S. (2010). Pautas de actividad física de adolescentes españolas: diferencias de medias por participación deportiva y el día de la semana. *Revista de Psicología del Deporte*, 19(1), 103-116.
- Molinuevo, B. (2009). El temps fora de l'horari lectiu: els recursos a la llar, les activitats i els agents educatius. A R. Torrubia & E E. Doval (Eds.), *Família i Educació a Catalunya* (pàg. 122-195). Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Nuviala A., León, J. A., Gálvez, J., & Fernández, A. (2007). Qué actividades deportivas escolares queremos. Qué técnicos tenemos. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*, 7(25), 1-9. Recuperat de <http://cdeporte.rediris.es/revista/revista25/artecdeport39.htm>
- Nuviala, A., Tamayo, J. A., Fernández, A., Pérez-Turpin, J. A., & Nuviala, R. (2011). Calidad del servicio deportivo en la edad escolar desde una doble perspectiva. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte*, 11(42), 220-235.
- Rodríguez Ordax, J., De Abajo, S., & Márquez, S. (2004). Relación entre actividad física y consumo de alcohol, tabaco y otras sustancias perjudiciales para la salud en alumnos de ESO del municipio de Avilés. *Motricidad. European Journal of Human Movement*, 12, 53-79.
- Pastor, J. C., Gil, P., Tortosa, M., & Martínez, J. (2012). Efectos de un programa de actividad física extracurricular en niños de primer ciclo de ESO con sobrepeso y obesidad. *Revista de Psicología del Deporte*, 21(2), 379-385.
- Pate, R. R., Davis, M. G., Robinson, T. N., Stone, E. J., McKenzie T. L., Young, J. C., ... Council on Cardiovascular Nursing. (2006). Promoting physical activity in children and youth: a leadership role for schools: a scientific statement from the American Heart Association Council on Nutrition, Physical Activity, and Metabolism (Physical Activity Committee) in collaboration with the Councils on Cardiovascular Disease in the Young and Cardiovascular Nursing. *Circulation*, 114(11), 1214-1224. doi:10.1161/CIRCULATIONAHA.106.177052
- Petrus, A. J. (1997). El deporte escolar hoy, Valores y conflictos. *Aula de innovación educativa* (68), 6-10.
- Reverté, J., Mayolas, C., Adell, L., & Plaza, D. (2009) La competición deportiva como medio de enseñanza en los centros educativos de primaria. *Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación* (16), 5-8.
- Ruiz Pérez, L. M. (1995). *Competencia Motriz*. Madrid: Gymnos.
- Sánchez-Alcaraz, B. J. (2013). La actividad física y el deporte como medio para el desarrollo personal y social en jóvenes escolares (Tesi doctoral). Universidad de Murcia. Recuperat de <http://digitum.um.es/xmlui/handle/10201/38331>
- Sergio, C. (2011). *Proyecto deportivo escolar*. Bizkaiko Foru Aldundia/Diputación Foral de Bizkaia. Recuperat de <http://www.bizkaia.net/home2/archivos/DPT04/Temas/ProyectoDeportivoEscolar%281%29.pdf?idioma=CA>
- Solar, L. V. (1997). ¿Quién nos enseña a competir? *Aula de innovación educativa* (68), 11-13.
- Trilla, J., & García, I. (2004). Infancia y tiempo libre organizado. A M. E. García-Milà & C. Gómez-Granell (Eds.). *Infancia y familia: realidades y tendencias* (pàg. 153-174). Barcelona: Ariel.
- Trilla, J., & Ríos, O. (2005). Les activitats extraescolars: diferències i desigualtats. A C. Gómez-Granell et al. (Eds.). *Infància, famílies i canvi social a Catalunya*. Barcelona: Consorci Institut d'Infància i Mon Urbà.
- Wold, B. (1995). *Health behavior in school children: A WHO cross-national survey. Resource Package of Questions 1993-94*. Bergen: University of Berge.
- Zabala, M., & Viciano, J. (2004). El papel educativo y la responsabilidad de los entrenadores deportivos. *Revista de Educación* (335), 163-188.